

Infodemija u doba covida-19 : kaznenopravni i sigurnosni aspekt

Pilić, Marko; Pilić, Maja

Source / Izvornik: **Policija i sigurnost, 2021, 30, 417 - 429**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:227:200689>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

MARKO PILIĆ*, MAJA PILIĆ**

Infodemija u doba covid-19: kaznenopravni i sigurnosni aspekt

Sažetak

Pandemija SARS-CoV-2 u Europi i svijetu dovela je do brojnih pravnih, ekonomskih, medicinskih, sigurnosnih i ostalih izazova. S obzirom na brzinu kojom se šire (dez)informacije o SARS-CoV-2 došlo je do pojave novog termina - infodemija. Infodemija predstavlja poplavu informacija o virusu, pri čemu je jako teško razlikovati istinu od laži. Osim toga širenje dezinformacija može imati višestruke negativne posljedice, vezano uz zdravlje stanovništva - ponajviše psihičko zdravlje, ali i na svijest građana o aktualnoj globalnoj situaciji. Ujedno, infodemija može biti povezana i s govorom mržnje što konačno vodi do rizičnog ponašanja. Naime, takvi lažni natpisi posljedično uvode građane u kažnjivu zonu nepoštivanjem epidemioloških mjera nadležnih tijela pri čemu vrlo lako može doći do svjesnog protupravnog djelovanja u vidu kaznenog djela širenja zarazne bolesti. U tu svrhu Europska unija nastoji snažno odgovoriti na takve neželjene i opasne pojave konkretnim mjerama koje se mogu brzo implementirati kroz postojeće pravne resurse. Autori se u ovom radu bave analizom problema širenja lažnih vijesti s kaznenopravnog i sigurnosnog aspekta uz poredbena rješenja. Naime, hrvatsko kazneno zakonodavstvo ne inkriminira širenje lažnih vijesti kao kazneno djelo, već je širenje lažnih vijesti u našem pravnom sustavu propisano kao prekršaj u Zakonu o prekršajima protiv javnog reda i mira koji je nastao još u doba bivše države. Slijedom navedenog, autori nastoje pružiti odgovore na niz pravnih i sigurnosnih pitanja. Ponajprije, koje pravne posljedice nastaju širenjem lažnih vijesti o SARS-CoV-2, mogućnosti pooštavanja sankcija za širenje glasina, gdje nastaje ograničenje prava slobode izvijestavanja, te kako lažne informacije utječu na nacionalnu sigurnost?

Ključne riječi: *infodemija, širenje lažnih vijesti, govor mržnje, kazneno djelo, nacionalna sigurnost, SARS-CoV-2.*

* Marko Pilić, mag. forens., Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Split, Hrvatska.

** Maja Pilić, doc. dr. sc., Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet, Mostar, Bosna i Hercegovina.

1. UVOD

Pojava pandemije tzv. Sars-CoV-2 ili korona virusom globalni je izazov koji se, osim na zdravlje stanovništva, reflektira i na druge društvene sfere poput gospodarstva, ekonomije, prava i sl. Saznanja i informacije o novonastaloj pojavi dostupna su zahvaljujući modernim tehnologijama putem kojih se svakodnevno možemo informirati o svim dostupnim vijestima poput onih o kretanju broja zaraženih u državi i svijetu, dostupnosti cjepiva i sl. Online platforme predstavljaju najbrži način spoznaje o različitim vrstama informacija te postaju sve većem broju ljudi primaran izvor informiranja. Upotreba interneta u doba pandemije češća je negoli inače - jer ljudi pribjegavaju mrežnim platformama za rad od kuće, za traženje informacija, online kupnju, komunikaciju s obitelji i prijateljima itd. U moru informacija koje nastaju na online platformama ne možemo sa sigurnošću znati što je istina, a što laž. Ovaj se problem osobito pojavljuje u doba pandemije uzrokovane Sars-CoV-2 jer se radi o informacijama vezanim za zdravlje stanovništva kao najvažnijim pravnim dobrom.

Tako je nastao pojam infodemije na koji je Svjetska zdravstvena organizacija (dalje u tekstu: SZO) ukazivala i prije pojave pandemije uzrokovane Sars-CoV-2. Infodemija predstavlja poplavu informacija koje cirkuliraju javnim prostorom, uključujući namjerne pokušaje širenja pogrešnih informacija. Pojava infodemije veže se za događaje visokog intenziteta, odnosno izvanredna stanja kada se u kratkom razdoblju i zbog velikog interesa javnosti povećava broj informacija među kojima je teško, na prvi pogled, razlikovati glasine i dezinformacije od vjerodostojnih vijesti. Problem širenja pogrešnih i namjerno manipuliranih informacija jedan je od ključnih izazova domene online platformi već neko vrijeme, ali u kontekstu infodemije predstavlja dodatni izazov za javno zdravlje. Međunarodne organizacije diljem svijeta složne su da je „*koronavirusna bolest (COVID-19) prva pandemija u povijesti u kojoj se tehnologija i društveni mediji masovno koriste kako bi ljudi bili sigurni, informirani, produktivni i povezani. Istodobno, tehnologija na koju se oslanjamo kako bismo bili povezani i informirani omogućava i pojačava infodemiju koja nastavlja potkopavati globalni odgovor i ugrožava mjere za kontrolu pandemije*“ (Joint statement by WHO, UN, UNICEF, UNDP, UNESCO, UNAIDS, ITU, UN Global Pulse, and IFRC). Prevelik broj informacija ljudima ponekad otežava pronalazak pouzdanih izvora, obavijesti i nužnih uputa, a pogrešne informacije mogu izravno ugroziti živote. Osobito je opasno što pogrešne informacije mogu posljedično dovesti u kašniju zonu nepridržavanjem epidemioloških mjera koje donose nadležna nacionalna tijela, ali i do protupravnog djelovanja, u prvom redu kaznenog djela širenja zarazne bolesti. Kako neki autori navode „glasine su smrtonosno oružje koje utječe na moral ljudi“ (Jain i Singh, 2020).

Jednom postavljena neprovjerena i netočna informacija postaje nekontrolirani putnik na digitalnim platformama i kanalima. Koliko je infodemija opasna u današnje doba svjedoči i činjenica da Google te društvene mreže poput Facebooka i Twittera u suradnji sa SZO-om i drugim nadležnim institucijama aktivno rade na ažurnom uklanjanju svih potencijalnih dezinformacija o Sars-CoV-2 sukladno s Preporukom Komisije od 1. ožujka 2018. o mjerama za suzbijanje nezakonitih internetskih sadržaja (dalje u tekstu: Preporuka). Infodemija vezana za korona virus temelji se na ljudskom strahu, s obzirom na to da se radi o novom virusu pri čemu nepoznanice postaju plodno tlo za širenje glasina ili laži.

Da bi se moglo učinkovito izboriti s ovim problemom najprije treba odgovoriti na pitanje kako razlikovati istinu od laži, informaciju od dezinformacije, osobito kada one nastaju na online platformama? U nastavku ovog rada pokušat ćemo dati odgovor na navedeno pitanje.

2. POJMOVNO ODREĐENJE LAŽNIH VIJESTI

Koncept „lažne vijesti“ ili „dezinformacije“ u novije se doba veže za američke predsjedničke izbore 2016. godine. Međutim, pojava lažnih vijesti postojala je još tijekom nekih svjetskih ratova poput onog Španjolsko-američkog rata 1896. godine kada dolazi do raširenosti pojave „žutog tiska“ (Campbell, 2001). Žuti tisak predstavlja objavljivanje neprovjerenih informacija ili glasina među kojima se često nalaze lažne vijesti. Ono što lažne vijesti čini jedinstvenima jest informacijsko okruženje u kojem trenutačno živimo, gdje su društveni mediji ključni za širenje informacija (Sundar i Nass, 2001).

Najkraće možemo reći da je istina (lat. *veritas* – nešto što je stvarno) spoznaja situacije koja odgovara stvarnosti, a laž je svjesno izrečena neistina ili obmana. Definiranje lažnih vijesti nije lak zadatak. Neki ga koriste kao krovni pojam koji povezuje mnoge vrste lažnih vijesti poput polariziranog sadržaja, satire, pogrešnog izvještavanja, komentara, uvjerljivih informacija i građanskog novinarstva (Molina et al., 2019). Pojedinci ističu razlike između dezinformacija i lažnih vijesti, pri čemu dezinformacije predstavljaju sporne informacije koje predstavljaju neslaganje među ljudima, dok su lažne vijesti namjerno netočne informacije (Southwell et al., 2017). U jednome članku u znanstvenom časopisu Science definicija „lažnih vijesti“ odgovarala je izmišljenim informacijama koje oponašaju sadržaje vijesti u obliku, ali ne u organizacijskom procesu ili namjeri. S druge strane, lažnim vijestima nedostaju uredničke norme i postupci za osiguravanje točnosti i vjerodostojnosti informacija. Lažne vijesti preklapaju se s drugim informacijskim poremećajima, poput dezinformacija (lažne ili obmanjujuće informacije) i glasina (lažne informacije s prijevornom namjerom) (Lazer et al., 2018).

Institucije EU-a definiraju lažne vijesti kao „*provjerljivo lažne ili zavaravajuće informacije koje se stvaraju, iznose i šire radi ekonomske koristi ili namjernog obmanjivanja javnosti te koje mogu prouzročiti javnu štetu*“ (Akcijski plan za borbu protiv dezinformiranja, 2018). Lažne vijesti mogu imati značajnu ulogu u različitim sferama ljudskog djelovanja. Tako su vijesti povezane sa zdravljem također meta kampanja za dezinformacije. Neki autori sužavaju pojam lažnih vijesti na medicinske lažne vijesti koje definiraju kao „prihvaćanje lažnih ili (znanstveno) netočnih podataka kao korisnih: (a) unatoč izlaganju (znanstveno) točnim podacima, (b) u nedostatku točnih podataka ili poruka naprotiv, ili / i (c) unutar povijesnih ili kontekstualnih nasljeđa“ (Krishna i Thompson, 2019).

U odnosu na aktualnu pandemiju virusa Sars-CoV-2 takve lažne vijesti mogu proizvesti različite pravne posljedice. Tako primjerice informacije poput „pranje ruku ne pomaže“ ili „korona virus je opasan samo za starije osobe“ uključuju opasne i obmanjujuće vijesti s lažnim tvrdnjama koje mogu dovesti do izravne ugroze života i zdravlja ljudi. Nadalje, od samog početka pandemije razvile su se različite teorije zavjere koje mogu imati štetne posljedice (Van Bavel, J. et al., 2020). Jedna od njih je da 5G instalacije šire bolest uzrokovanu korona virusom što dovodi do napada na ođašiljače. Na temelju istraživanja koje je provela istraživačka agencija Ipsos, uz podršku britanskog veleposlanstva u Podgorici i UNICEF-a, gotovo trećina građana Crne Gore (31 %) vjeruje da 5G tehnologija uzrokuje ili širi bolest uzrokovanu korona virusom i da se to drži u tajnosti kako bi tvrtke koje se bave ovom tehnologijom mogle i dalje ostvarivati značajan profit. Ovoj teoriji zavjere češće vjeruju oni koji se ne koriste internetom (47 %), što ukazuje na značajan utjecaj digitalne podjele na stavove građana (UNICEF Montenegro). Osobito štetne posljedice teorije zavjere mogu izazvati i u pogledu

zdravlja stanovništva na način da utječu na kolebljivost stanovništva vezano uz cjepivo protiv korona virusa; poput teorija da cjepivo uključuje mikročip ili da cjepivo mijenja naš DNA i sl. (McEvoy, 2021). Osim toga, sadržaj takvih dezinformacija može biti usmjeren na nezakoniti govor mržnje poput porasta rasističkih i ksenofobnih sadržaja povezanih s tom bolešću, pri čemu se takvi sadržaji uklanjaju u skladu s Preporukom. Opasnost od širenja dezinformacija o korona virusu ogleda se i u prijevarama potrošača, primjerice ponudom i prodajom „čudotvornih proizvoda“ s nepotvrđenim zdravstvenim tvrdnjama. Također, javljaju se oblici kiberkriminaliteta kao što su hakiranje ili lažno predstavljanje (*phishing*) pomoću poveznica koje se odnose na korona virus radi širenja zlonamjernog softvera (Komunikacija, 2020, str. 3). Da se radi o ozbiljnom problemu govori i činjenica da takve dezinformacije utječu izravno i na nacionalnu sigurnost gdje određene države sudjeluju u ciljanim operacijama i kampanjama dezinformiranja u vezi s bolešću uzrokovanoj korona virusom.

3. ŠIRENJE LAŽNIH VIJESTI U SVJETLU KAZNENOG PRAVA

Da bismo govorili o širenju lažnih vijesti u svjetlu kaznenog prava mora se napraviti jasna distinkcija između nezakonitog i štetnog sadržaja koji nije nezakonit. U svrhu donošenja Akta o digitalnim uslugama na razini EU-a, Europski se parlament zalaže za razlikovanje nezakonitog od štetnog sadržaja na internetu na način da se nezakonit sadržaj ukloni, te ako on uključuje neko teško kazneno djelo da se procesuiru u skladu s nacionalnim pravosuđem (Europski parlament, 2020). Nezakonit sadržaj prema Preporuci predstavlja svaku informaciju koja nije u skladu s pravom EU-a ili pravom predmetne države članice. S obzirom na tako ekstenzivnu definiciju nezakonitog sadržaja, predlaže se sistematizacija slučajeva nezakonitog sadržaja kako bi se, koliko je to moguće, postiglo njegovo zajedničko razumijevanje u državama članicama, što bi olakšalo utvrđivanje prioriteta i ograničenja takvih slučajeva. U svrhu sistematizacije slučajeva nezakonitog sadržaja predlaže se da se, između ostalog, u obzir uzmu sljedeći elementi: nacionalna sigurnost (terorizam, korupcija, trgovina drogama, trgovina oružjem, utaja poreza i pranje novca), zaštita maloljetnika (pornografija, nasilje itd.), trgovina ljudima, prostitucija i rodno uvjetovano nasilje, uključujući seksističko oglašavanje, zaštita ljudskog dostojanstva (poticanje na mržnju ili rasnu, rodno uvjetovano ili ideološku diskriminaciju, poštovanje seksualne orijentacije), ekonomska sigurnost (prijevare i obmane, piratstvo i krivotvorenje, itd.), informacijska sigurnost (neovlašteno obavljanje računalnih djelatnosti, opskrba u komercijalne svrhe, zaobilaženje konkurencije, manipulacija informacijama, itd.), zaštita privatnosti (virtualno zlostavljanje, filtriranje i upotreba osobnih podataka, presretanje osobne komunikacije, utvrđivanje geografskog položaja osoba itd.), zaštita ugleda (kleveta, nezakonito komparativno oglašavanje, itd.), intelektualno vlasništvo (Komunikacija, 2017).

Drugo, da bi se radilo o kaznenom djelu na strani počinitelja mora postojati namjera kao oblik krivnje za počinjeno djelo. Namjera kod širenja lažnih vijesti prema Komunikaciji može biti obmanjivanje odnosno nanošenje javne štete ili ostvarivanje ekonomske dobiti. Tek u tom slučaju moglo bi se raditi o kaznenom djelu, jer ako takve namjere nema, primjerice u slučaju širenja lažnih vijesti u dobroj vjeri, dotični se sadržaj može smatrati netočnom informacijom. S druge strane, ako takva namjera postoji, sadržaj se smatra lažnom viješću (Komunikacija 2020, str. 4). U tom smislu, na strani počinitelja može postojati i izravna i neizravna namjera. Izravna namjera postojala bi u slučaju da počinitelj zna da je vijest koju

čini dostupnom lažna i da želi njome prouzročiti štetnu posljedicu, a neizravna namjera bila bi moguća kada bi počinitelj znao da viješću koju dijeli može prouzročiti štetnu posljedicu pa na nju pristaje. Teorijski su moguća oba stupnja krivnje.

Treće je pitanje kada će se smatrati dovršenim kazneno djelo širenja lažne vijesti na online platformi. U tom smislu širenje bi značilo činjenje vijesti dostupnom neograničenom krugu osoba. U kontekstu širenja lažnih vijesti to bi značilo govoriti nešto na radiju ili na televiziji, izrada Youtube videozapisa, pisanje u novinama ili osobnog bloga, uključujući svaku aktivnost koja lažne vijesti čini vidljivima poput dijeljenja ili lajkanja na Facebooku, lajkanja ili objavljivanja na Twiteru i sl. (Mamak, 2021). Dakle, djelo bi se moglo smatrati dovršenim kad je objavljeno na jedan od mogućih načina, ali bi u praksi stvaralo probleme utvrđivanje istinitosti sadržaja iznesenih vijesti. Neki autori smatraju da bi znanstvenici trebali sudjelovati u raspravama na online platformama kako bi iznosili točne, provjerene i znanstveno utemeljene informacije o postojećoj zaraznoj bolesti te pobijali određene dezinformacije (Reinisch et al., 2019).

3.1. Inkriminiranje širenja lažnih vijesti u poredbenim sustavima

Širenje lažnih vijesti kao kažnjivo djelo različito je regulirano u poredbenim sustavima. Navodimo Mađarsku kao europsku državu koja je uvela novo kazneno djelo širenja lažnih vijesti za vrijeme izvanrednog stanja. Djelo čini onaj tko širi lažne informacije koje u vrijeme izvanrednog stanja ometaju ili sprječavaju učinkovitost zaštite, a predviđena je kazna zatvora od jedne do pet godina (Izmjena odjeljka 337. mađarskog Kaznenog zakona). Analizirajući poredbene sustave širenje lažnih informacija mora biti usmjereno na nacionalnu sigurnost ili mora potaknuti javnu paniku. Tako je u američkom Kaznenom zakonu propisano kazneno djelo lažnih informacija i podvala koje uključuje namjerno prenošenje lažnih i obmanjujućih podataka, ali se odnosi na podatke iz najviših državnih tijela poput Kongresa (18 U.S. Code § 1038.). Nadalje, britanski Kazneni zakon propisuje kazneno djelo objavljivanja lažnih vijesti koje će vjerojatno izazvati strah i uzbunu u javnosti kojeg čini onaj tko objavi bilo kakvu lažnu izjavu, glasinu ili izvještaj koji bi mogao izazvati strah ili uzbunu ili poremetiti javni mir. Propisana je kazna zatvora do jedne godine ili novčana kazna od 1000 funti (58 (1) Penal Code). U talijanskom Kaznenom zakonu također postoji opće kazneno djelo objavljivanja ili širenja lažnih, pretjeranih ili pristranih informacija koje bi mogle narušiti javni red i mir za koje se kažnjava svatko tko objavi ili distribuirala lažne, pretjerane ili tendenciozne vijesti koje mogu narušiti javni red. Propisana je kazna zatvora do tri mjeseca ili novčana kazna do 309 eura (Art. 656. Codice penale). Drugo kazneno djelo koje se također odnosi na širenje lažnih informacija čini onaj tko najavljujući katastrofe, nesreće ili nepostojeće opasnosti, podigne uzbunu od vlasti ili tijela ili osoba koje obnašaju javnu službu, te se kažnjava uhićenjem do šest mjeseci ili novčanom kaznom između 10 i 516 eura (Art. 658. Codice penale). U Njemačkoj širenje lažnih vijesti nije inkriminirano u Kaznenom zakonu (*Strafgesetzbuch*, dalje u tekstu: StGB), ali postoje kaznena djela klevete koja se odnose na širenje netočnih činjenica o drugoj osobi (§ 186 *Üble Nachrede*) te širenje netočnih činjenica bez bolje prosudbe (§ 187 *Verleumdung*). Također, StGB inkriminira kazneno djelo pobune (§ 130 *Volksverhetzung*) koje uključuje narušavanje javnog reda i mira poticanjem na mržnju, pozivanjem na nasilje ili samovoljne mjere protiv nacionalne, rasne, vjerske ili etničke skupine. Njemačka je donijela

poseban zakon protiv širenja lažnih vijesti i govora mržnje na društvenim mrežama (Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken, Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG) prema kojem se operatori društvenih mreža obvezuju da očito nezakonit sadržaj izbrišu u roku od 24 sata od primitka žalbe ili blokiraju pristup navedenome (§ 3 Abs. 2 Nr. 2 NetzDG). NetzDG ne definira govor mržnje jer se sadržaj koji se briše ili blokira odnosi na postojeće norme Kaznenog zakona.

Zanimljive odredbe o sankcioniranju širenja lažnih vijesti ima Indija koja je otišla još dalje pa je tako u novijoj praksi uhićena osoba prema Zakonu o epidemiološkim bolestima iz 1897. zbog širenja lažnih informacija i glasina o korona virusu. Prema izmjenama južnoafričkog Zakona o upravljanju katastrofama iz 2002. godine u odjeljku 3. članku 11.H stavku 5. propisano je kao kažnjivo djelo objavljivanje izjave putem bilo kojeg medija s namjerom obmane o korona virusu, bilo čijem statusu zaraze korona virusom ili vladinim mjerama za rješavanje pandemije, za koje je predviđena novčana kazna i/ili kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci. Prvi element ovog kaznenog djela jest prijevarena namjera koja znači da počinitelj mora znati da je ono što je objavio na online platformi lažno - s namjerom da drugi budu prevareni. Drugim riječima, cilj mu je namjerno lagati ili objaviti zlonamjerne laži, konkretno o korona virusu. To znači da kazneno djelo ne pokriva, primjerice, medijska izvješća koja koriste modele za predviđanje putanje zaraze, čak i ako se ta predviđanja pokažu pogrešnima. Također, neće se raditi o ovom kaznenom djelu ako netko objavi netočne podatke npr. o alternativnom kućnom lijeku za koji se tvrdi da liječi korona virus. Upravo bi se tu trebala napraviti distinkcija između namjernih lažnih informacija i nehajnih netočnih objava. U suprotnom, kada bi se inkriminirale sve netočne objave o korona virusu to bi bio udar na slobodu izražavanja. U odnosu na neke druge kaznenopravne sustave koji kažnjavaju lažne vijesti o bilo čemu, južnoafrički se sustav odnosi na usku vrstu informacija - informacije o korona virusu, statusu zaraze osobe i vladine mjere za sprječavanje pandemije (Disaster Management Act, 2002: Amendment of regulations issued in terms of Section 27(2); Milo, 2020). Osim ovog užeg kaznenog djela, indijski Kazneni zakon regulira i širenje glasina kao opće kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna (Section 505(1) Indian Penal Code 1860).

Iz navedenih pravnih sustava vidljivo je kako se sankcije za širenje lažnih vijesti kreću između niskih novčanih kazni, dok postoje i neki pravni sustavi koji propisuju visoke novčane kazne za lažne vijesti poput onog na Filipinima, gdje se kazne kreću između dvomjesečne zatvorske kazne do novčane kazne od milijun pesosa što je u protuvrijednosti cca 19.600,00 američkih dolara (CPJ, 2020).

3.2. Širenje lažnih vijesti u hrvatskom pravnom sustavu

U hrvatskom pravnom sustavu širenje lažnih vijesti predstavlja prekršaj koji je definiran čl. 16. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Prekršaj čini onaj tko izmišlja ili širi lažne vijesti kojima se remeti mir i spokojstvo građana. Za širenje lažnih vijesti kod nas je propisana novčana kazna u protuvrijednosti od 50,00 do 200,00 maraka ili kazna zatvora od 30 dana. S druge strane, u Kaznenom zakonu (dalje u tekstu: KZ) propisano je kazneno djelo lažne uzbune kojeg čini onaj tko lažno obavijesti policiju ili drugu javnu službu koja osigurava red ili pruža pomoć o događaju koji iziskuje hitno djelovanje te službe, a za koje je propisana

kazna zatvora do tri godine (čl. 316. KZ). Premda se pod zakonski opis ovog kaznenog djela podvodi i širenje lažnih vijesti u doba recentne pandemije, postojećoj inkriminaciji ipak nedostaju određena obilježja općeg kaznenog djela širenja lažnih vijesti. Sama potreba za inkriminiranjem lažne uzbune javila se još za vrijeme važenja ranijeg Kaznenog zakona (dalje u tekstu: KZ/97.) pri čemu se to kazneno djelo predlagalo po uzoru na kazneno djelo “lažnog alarma” iz članka 128bis švicarskog Kaznenog zakona, a koje čini svaka osoba koja namjerno i bez opravdanog razloga upozori javnu ili dobrotvornu službu osiguranja, spašavanja ili hitnu službu, a posebno policiju, vatrogasnu službu ili službu hitne pomoći. Propisana je zatvorska kazna koja ne prelazi tri godine ili novčana kazna.

Međutim, opće kazneno djelo širenja lažnih vijesti bilo je propisano u KZ/97. kao kazneno djelo širenja lažnih i uznemirujućih glasina kojeg je činio onaj tko iznosi, pronosi ili širi glasine za koje zna da su lažne s ciljem da njima izazove uznemirenje većeg broja ljudi, i takvo uznemirenje i nastupi (čl. 322. KZ/97.). Za ovo kazneno djelo u KZ/97. bila je propisana novčana kazna do sto i pedeset dnevnih dohodaka ili kazna zatvora do šest mjeseci (NN br. 110/97.). Kaznenopravna sankcija za ovo kazneno djelo mijenjala se pa je tako reformom KZ/97. iz 2003. godine produljena kazna zatvora do jedne godine, a izmjenom 2006. godine propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine (NN br. 71/06.). Izmjenom KZ/97. iz 2003. godine u stavku 2. dodano je novo kazneno djelo koje odgovara sadašnjem kaznenom djelu lažne uzbune za koje je bila propisana kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine (NN br. 111/03.); a izmjenom iz 2004. godine novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine (NN br. 105/04.), te je izmjenom 2006. godine ponovno vraćena kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine (NN br. 71/06.).

3.3. Razmjernost inkriminiranja lažnih vijesti

U odnosu na navedeno, postavlja se pitanje je li inkriminiranje lažnih vijesti unutar kaznenog zakonodavstva razmjernan odgovor za sprječavanje ove pojave. Širenje lažnih vijesti kao kazneno djelo već je bilo sastavni dio našeg pravnog sustava, a danas, s obzirom na dostupnost online platformi kao plodnog tla za širenje lažnih vijesti, širi se krug počinitelja ovog djela. Osobito u prilog kaznenopravnog odgovora za širenje lažnih vijesti govori i činjenica da lažne vijesti o zaraznim bolestima poput Sars-CoV-2 mogu izravno utjecati na zdravlje stanovništva. Osim toga, iz analize poredbenih pravnih sustava vidljivo je da širenje lažnih vijesti kao kazneno djelo nije novost te da su neke države otišle još dalje pa inkriminiraju širenje lažnih vijesti konkretno o korona virusu poput Indije ili pak Kalifornije koja je donijela zakon koji inkriminira uporabu „deepfake“ (videoverzija lažnih vijesti) tijekom izborne sezone (Lecher, 2019). *Deepfake* predstavlja kazneno djelo i u Kini od 2020. godine (Statt, 2019). Neki se autori pak zalažu za inkriminiranje širenja lažnih medicinskih vijesti, odnosno onih informacija koje su „očito u neskladu s medicinskim znanjem“ (Mamak, 2021). Razlog tomu je to što upravo takve lažne informacije utječu na ljudsko zdravlje. Najpoznatiji primjer lažnih medicinskih vijesti na društvenim mrežama jest eksplozija poruka protiv cijepljenja (Terrasse, Gorin, Sisti, 2019) pri čemu se internet smatra presudnim u širenju kampanje protiv cijepljenja. Studije među roditeljima koji odbijaju cijepiti svoju djecu otkrile su da je jedan od razloga za to čitanje podataka o cjepivima poput podataka koji povezuju cijepljenje s autizmom (Smith et al., 2011).

S druge pak strane, inkriminiranje širenja lažnih vijesti moglo bi dovesti do autocenzure što izravno utječe na slobodu izražavanja. Pravo na slobodu izražavanja jedno je od temeljnih ljudskih i ustavnih prava, ali ono nije apsolutno pravo što potvrđuje i sama Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda (čl. 10. st. 2. EKLJP-a). Ograničenja slobode govora postoje u brojnim pravnim sustavima kroz određene inkriminacije poput klevete, uvrede, prijetnje i lažnog svjedočenja. Dakle, pitanje ne glasi: je li ograničenje u ovom području moguće, nego je li opravdano? To iz razloga što bi inkriminiranje lažnih vijesti moglo rezultirati samocenzurom ljudi koji žele izbjeći optužbe (Howard, 2019). Međutim, iz jedne perspektive takva situacija može imati i neke pozitivne posljedice znajući da postoji kaznena odgovornost za širenje lažnih vijesti, ljudi mogu postati kritičniji prema provjeri izvora informacija (Mamak, 2021). Širenje lažnih vijesti usko je povezano i s govorom mržnje koji se sve više javlja na online platformama, a čije sankcioniranje postaje glavni izazov u zaštiti slobode izražavanja. To što se događa na digitalnim platformama govor mržnje treba sankcionirati na jednak način i u fizičkom i u digitalnom okruženju (Đaković, 2019).

Pojedini od nekaženih instrumenata koji bi mogli utjecati na sprječavanje širenja lažnih vijesti jesu edukacija i jačanje svijesti građana o posljedicama koje lažne vijesti proizvode u društvu. Međutim, studija koja izvještava o metaanalizi pokušaja ispravljanja dezinformacija ukazuje na to da edukacija samo donekle utječe na suzbijanje širenja lažnih vijesti (Walter, Murphy, 2018). Drugi je instrument umjetna inteligencija, odnosno algoritmi koji bi na učinkovitiji način utjecali na suzbijanje širenja lažnih vijesti po uzoru na one na Facebooku nakon američkih izbora 2016. godine. Međutim, na društvenim mrežama ne postoje preventivni mehanizmi jer se sadržaj može objaviti bez dozvole vlasnika platforme, a na koncu jedino što se može napraviti jest to da se taj sadržaj (ako je nezakonit) izbriše, pa se smatra da to nije dovoljno za zaustavljanje ove pojave (Allcott, Gentzkow, Yu, 2019). Primjer je dobre prakse Kina koja je tijekom 2013.-2014. objavila da su kineske vlasti pojačale politiku brisanja postova na kineskim društvenim mrežama poput Wechata. Kineski pristup sastoji se u utvrđivanju odgovornosti operatora društvenih mreža za uklanjanje široko definirane kategorije sadržaja za koje se smatra da su "glasine", kao i u uspostavljanju sustava sankcija u obliku zatvorske kazne do tri godine (Tambini, 2017, str. 11).

4. UTJECAJ INFODEMIJE USLIJED SARS-COV-2 NA NACIONALNU SIGURNOST

Nacionalna sigurnost složen je pojam koji stručna literatura različito determinira. Šire shvaćanje ovog pojma definira nacionalnu sigurnost kao stanje zaštićenih temeljnih vrednota društva i na njima izraslih institucija i kao područje koje objedinjuje temeljne društvene vrednote, nacionalne interese, sustav nacionalne sigurnosti i dr. (Nacionalna sigurnost, 2001, str. 7-8). Među temeljne vrednote društva svakako pripadaju pravo na život i zdravlje. No te su vrijednosti oduvijek izložene i različitim ugrozama. Tako su zarazne bolesti postale jedan od glavnih sigurnosnih izazova nakon održane povijesne sjednice Vijeća sigurnosti UN-a 10. siječnja 2000. na kojoj je zdravstveno pitanje – AIDS/HIV – proglašeno prijetnjom međunarodnom miru i sigurnosti. Utvrđeno je da tadašnja globalna pandemija AIDIS-a više nije samo globalno zdravstveno pitanje i pitanje razvoja, nego ima i važne sigurnosne implikacije: ima izravne i neizravne učinke na ljudsku sigurnost, sigurnost društva, nacionalnu i međunarodnu sigurnost (Bilandžić, 2020). Takav sigurnosni izazov predstavlja i korona virus

koji je stigao u Kinu krajem 2019. godine a s kojim se cijeli svijet suočio tijekom 2020. i 2021. godine. Da se radi o globalnoj sigurnosnoj ugrozi potvrđuje promptno djelovanje hrvatskih i svjetskih dužnosnika u pripremi strategija za borbu protiv virusa (Đaković Rode et al., 2020), ali i obraćanje glavnog tajnika UN-a Vijeću sigurnosti 9. travnja 2020. označivši ovaj virus značajnom prijetnjom miru i sigurnosti. Osim toga, stručnjaci navode da je korona virus opasan izazov nacionalnoj sigurnosti kao smrtonosan rizik s destabilizirajućim potencijalima društvenog, gospodarskog i političkog poretka (Bilandžić, 2020). U kontekstu infodemije, pogrešne, netočne, namjerno lažne informacije o virusu - izravno utječu na sigurnost društva općenito kao jednog aspekta nacionalne sigurnosti, osobito stoga što se šire društvenim mrežama koje same po sebi mogu predstavljati sigurnosni izazov i prijetnju (Musladin, 2012). Društvene mreže, uza sve svoje prednosti, mogu bitno utjecati na nacionalnu sigurnost u ovim kriznim situacijama kakva je pandemija, s obzirom na to da postaju slobodan prostor u kojem dolazi do širenja dezinformacija. Osim toga, društvene su mreže prepoznate i kao mjesto razvoja *cyber*-kriminaliteta te su potrebni sustavni naponi država i međunarodnih organizacija u borbi protiv ove sigurnosne ugroze. Širenje lažnih vijesti tako bi se moglo uvrstiti u modalitete počinjenja kibernetičkih kaznenih djela (Derenčinović, 2007; Boban, 2016). Tijekom pandemije vidjeli smo kako pogrešne i neutemeljene informacije o tome da je određena nacija kriva za širenje virusa ili da se radi o bioterorizmu, mogu naštetiti odnosima država na globalnoj razini. Primjer takvoj separaciji odnosa vidimo kroz rusku Rezoluciju o *cyber*-kriminalitetu koju su usvojili Ujedinjeni narodi te ju je podržala Kina, ali je ista naišla na protivljenja nekih zapadnih sila poput SAD-a, EU-a, Velike Britanije i dr. (A/74/401).

Postoje različita nastojanja da se lažne vijesti kategoriziraju (Tambini, 2017) u odnosu na nacionalnu sigurnost, iz kojih se izdvaja pet definicija: a) laži i glasine svjesno distribuirane kako bi potkopale nacionalnu sigurnost, što može biti dio državnih kampanja dezinformiranja; b) neistine i glasine koje domaća skupina propagira kao dio političkog programa pri čemu se različito tumače činjenice na temelju ideološke pristranosti; c) dezinformacije propagirane bez širokog političkog cilja, bilo sa zlonamjernom namjerom ili bez zlonamjerne namjere koje postiže virusni status; d) laži korištene u parodiji, satiri ili naizgled šaljivim komadima; i e) laži podijeljene radi financijske dobiti (Vasu et al., 2018).

U svrhu borbe protiv dezinformiranja kao sigurnosne prijetnje na razini EU-a učinjeni su određeni koraci u smislu definiranja mjera za borbu protiv dezinformacija; jedna je Komunikacija Komisije od 26. travnja 2018. u kojoj se ukazuje na problem širenja dezinformacija na društvenim platformama te utjecaj takvih lažnih vijesti na klimatske promjene, migracije, javnu sigurnost, zdravlje i financije. Jedan od koraka u borbi protiv širenja lažnih vijesti jest i inicijativa donošenja akta o digitalnim uslugama kojim bi internetske tvrtke snosile veću odgovornost za objavljene nezakonite sadržaje te sukladno s tim bile i sankcionirane odgovarajućim sankcijama (Zajednička izjava, 2020). Također, kroz Komunikaciju 2020. ministri vanjskih poslova EU-a 3. travnja 2020. izrazili su zabrinutost zbog širenja dezinformacija i netočnih informacija te naglasili da je potrebno uložiti intenzivnije zajedničke napore u borbi protiv dezinformiranja bliskom suradnjom institucija EU-a, država članica i društvenih mreža. U borbi protiv infodemije uključene su brojne europske i međunarodne organizacije putem međunarodnih foruma, poput skupine G-7 i NATO-a. I Europol je objavio posebno izvješće (Europol, 2020) i sustavno prati učinak pandemije bolesti COVID-19 na kiberkriminalitet. U širem smislu, Europska unija ciljanim komunikacijskim kampanjama diljem svijeta radi na suzbijanju obmanjujućih priča poput onih o navodnom izostanku pomoći EU partnerima, a što uključuje i blisku koordinaciju sa

SZO (Komunikacija, 2020, str. 5). Aktualna pandemija kao zarazna bolest sigurnosna je ugroza, ali i infodemija koja uslijed nje nastaje. Lažne vijesti koje se šire, bilo u fizičkom - bilo u virtualnom okruženju, mogu izravno utjecati na nacionalnu sigurnost.

6. ZAKLJUČAK

Pandemija uzrokovana korona virusom globalni je izazov na svim područjima ljudskog djelovanja. Interes za novim spoznajama i informacijama o ovoj pojavi pojačan je zbog činjenice da zadire u najveće vrednote društva, i to u život i zdravlje. U tom procesu prikupljanja informacija ključnu ulogu imaju društvene mreže i mediji putem kojih najbrže dolazimo do različitih vrsta informacija, među kojima su neke i namjerno lažne i obmanjujuće. Pojavu nastanka velikog broja informacija, među kojima su i one lažne i netočne, nazivamo infodemijom. Radi se o ozbiljnoj pojavi koja može prouzročiti velike štete kako po zdravlje ljudi, tako i sigurnost društva te posljedično dovesti do protupravnih ponašanja.

Utvrđeno je da se širenje lažnih vijesti smatra kažnjivim djelom u niz poredbenih sustava ili kao opće kazneno djelo pri čemu se kažnjava kaznenopravnim sankcijama svako širenje lažnih vijesti, ili kao širenje lažnih vijesti konkretno o korona virusu. U hrvatskom pravnom sustavu širenje lažnih vijesti regulirano je kao prekršaj prema zakonu koji datira još iz sustava bivše države te stoga zahtijeva zakonodavnu intervenciju.

I sa sigurnosnog aspekta inkriminiranje širenja lažnih vijesti čini se opravdanim, s obzirom na to da se prijetnje zdravlju, kakva je aktualna pandemija, nalaze na trećem mjestu ugroza, iza nasilja povezanog s kriminalnim aktima te terorizma. Pod prijetnjama zdravlju misli se na zarazne bolesti, ali i ono što posljedično s njima nastaje poput lažnih vijesti koje se šire kibernetičkim prostorom. Stoga infodemija predstavlja jednu od njezinih ugroza koju je potrebno suzbijati na nacionalnoj, ali i globalnoj razini. Posebno osjetljivo područje u borbi protiv dezinformacija čini pravo na slobodu izražavanja koje bi se inkriminiranjem lažnih vijesti nužno ograničilo. No s druge strane, mediji svakako imaju ključnu ulogu u širenju točnih, provjerenih te pouzdanih informacija i stoga treba voditi brigu o očuvanju njihove slobode i neovisnosti u radu.

LITERATURA

1. A/74/401, *Countering the use of information and communications technologies for criminal purposes*, <https://www.undocs.org/pdf?symbol=en/A/74/401>
2. Allcott, H., Gentzkow, M., Yu, C. (2019). *Trends in the diffusion of misinformation on social media*, Research and Politics, <https://doi.org/10.1177/2053168019848554>
3. Bilandžić, M. (2020). *Covid-19 prijetnja je nacionalnoj sigurnosti Republike Hrvatske*, Nacional, <https://www.nacional.hr/gost-kolumnist-mirko-bilandzic-covid-19-prijetnja-je-nacionalnoj-sigurnosti-republike-hrvatske/>
4. Boban, M. (2016). *Information and communication technologies and the new forms of organized crime in network society*, 39th International Convention on Information and Communication Technology, Electronics and Microelectronics, MIPRO 2016 ; Grand Hotel Adriatic Congress Centre and Hotel Admiral in Opatija, Croatia

5. Campbell, W. J. (2001). *Yellow journalism: Puncturing the myths, defining the legacies*. Westport, CT: Praeger.
6. Codice penale, <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>
7. CPJ, *Two reporters charged for spreading 'false information' about COVID-19 in the Philippines*, <https://cpj.org/2020/04/two-reporters-charged-for-spreading-false-informat/>
8. Criminal code of the Republic of Hungary, https://www.legislationline.org/download/id/5619/file/Hungary_Criminal_Code_of_2012_en.pdf
9. Derenčinović, D. (2007). *Suvremeni antiterorizam na raskrižju - kaznenopravna reakcija vs. rat protiv terorizma // Novi obzori suvremenog terorizma i antiterorizma - hrvatsko motrište*, Derenčinović, D. (ur.). Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, Akademija pravnih znanosti Hrvatske, str. 133-156.
10. Disaster Management Act, 2002, Amendment of regulations issued in terms of Section 27(2), https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/202004/43199rg11078-gon446.pdf
11. Đaković, T. (2019). *Sloboda izražavanja i govor mržnje u digitalnom okruženju*. Kuća ljudskih prava, Zagreb.
12. Rode, O. Đ., Kurolt, I. C., Puljiz, I., Balent, N. C., Laškaj, R., Tiljak, M. K., ... & Markotić, A. (2021). *Antibody response and the clinical presentation of patients with COVID-19 in Croatia: the importance of a two-step testing approach*. *European Journal of Clinical Microbiology & Infectious Diseases*, 40(2), 261-268.
13. Europol (2020). *Catching the virus cybercrime, disinformation and the COVID-19 pandemic*, <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/catching-virus-cybercrime-disinformation-and-covid-19-pandemic>
14. Europski parlament, *Suzbijanje štetnog i nezakonitog sadržaja na internetu: ideje Parlamenta*, <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/economy/20201022STO89919/suzbijanje-stetnog-i-nezakonitog-sadrzaja-na-internetu-ideje-parlamenta>
15. Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken, *Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG*.
16. Griffiths, J. (2019). *Singapore "fake news" law comes into force, offenders face fines and prison time*. CNN, <https://www.cnn.com/2019/10/02/asia/singapore-fake-news-internet-censorship-intl-hnk/index.html>
17. Howard, E. (2019). *Freedom of expression and religious hate speech in Europe*, 1st ed. Abington: Routledge.
18. Indian Penal Code 1860, <https://legislative.gov.in/sites/default/files/A1860-45.pdf>
19. Jain, K., Singh, B. (2020). *View: Disinformation in times of a pandemic, and the laws around it*. *The Economic Times*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/view-disinformation-in-times-of-a-pandemic-and-the-laws-around-it/articleshow/74960629.cms?from=mdr>
20. Joint statement by WHO, UN, UNICEF, UNDP, UNESCO, UNAIDS, ITU, UN Global Pulse, and IFRC, *Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation*.
21. Joint statement of the Members of the European Council, Brussels, 26 March 2020, <https://www.consilium.europa.eu/media/43076/26-vc-euco-statement-en.pdf>
22. Kazneni zakon (NN br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19.).
23. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija - *Suzbijanje nezakonitog sadržaja na internetu povećanje odgovornosti internetskih platformi*, Brussels, 28.9.2017 COM(2017) 555 final

24. Krishna, A., Thompson, T.L. (2019). *Misinformation about health: A review of health communication and misinformation scholarship*. American Behavioral Scientist, <https://doi.org/10.1177/0002764219878223> (2. ožujka 2021.)
25. Lazer, D.M.J., Baum, M.A., Benkler, Y., Berinsky, A.J., Greenhill, K.M., Menczer, F., Metzger, M.J., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S.A., Sunstein, C.R., Thorson, E.A., Watts, D.J., Zittrain, J.L. (2018). *The science of fake news*. Science, <https://doi.org/10.1126/science.aao2998>
26. Lecher, C. (2019). *California has banned political deepfakes during election season*. The Verge, <https://www.theverge.com/2019/10/7/20902884/california-deepfake-political-ban-election-2020>
27. Mamak, K. (2021). *Do we need the criminalization of medical fake news?* Springer, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11019-020-09996-7>
28. McEvoy, J. (2021). *Microchips, Magnets And Shedding: Here Are 5 (Debunked) Covid Vaccine Conspiracy Theories Spreading Online*, Forbes, <https://www.forbes.com/sites/jemimamcevoy/2021/06/03/microchips-and-shedding-here-are-5-debunked-covid-vaccine-conspiracy-theories-spreading-online/?sh=66ca0d5d26af>
29. Milo, D. (2020). *Fake news about Covid-19 now a criminal offence*. Webber Wentzel, <https://www.webberwentzel.com/News/Pages/fake-news-about-covid-19-now-a-criminal-offence.aspx>
30. Molina, M.D., Sundar, S.S., Le, T., Dongwon, L. (2019). *“Fake News” is not simply false information: A concept explication and taxonomy of online content*. American Behavioral Scientist, <https://doi.org/10.1177/0002764219878224>
31. Musladin, M. (2012). *Utjecaj društvenih mreža na nacionalnu sigurnost*. Medianali, Vol. 6 (2012), No. 11.
32. Nacionalna sigurnost (2001). *Hrvatska u 21. stoljeću*, Zagreb.
33. Penal Code, http://agc.gov.ms/wp-content/uploads/2010/02/penal_code.pdf
34. Reinisch, A., Schröder, S.R., Ulrich, F., Padberg, W., Liese, J. (2019). *Antibiotic-treated acute appendicitis-reception in social media*. Langenbeck's Archives of Surgery 404, str. 343–349. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00423-019-01777-y>
35. Smith, P.J., Humiston, S.G., Marcuse, E.K., Zhao, Z., Dorell, C.G., Howes, C., Hibbs, B. (2011). *Parental delay or refusal of vaccine doses, childhood vaccination coverage at 24 months of age, and the Health Belief Model*. Public Health Report, <https://doi.org/10.1177/00333549111260S215>
36. Southwell, B. G., Thorson, E.A., Sheble, L. (2017). *The Persistence and Peril of Misinformation*. American Scientist, <https://www.americanscientist.org/article/the-persistence-and-peril-of-misinformation>
37. Statt, N. (2019). *China makes it a criminal offense to publish deepfakes or fake news without disclosure*. The Verge, <https://www.theverge.com/2019/11/29/20988363/china-deepfakes-ban-internet-rules-fake-news-disclosure-virtual-reality>
38. Strafgesetzbuch, <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>
39. Sundar, S. S., Nass, C. (2001). *Conceptualizing sources in online news*. Journal of Communication, <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2001.tb02872.x>
40. Tambini, D. (2017). *Fake News: Public Policy Responses*. Media Policy Brief 20. London, <http://eprints.lse.ac.uk/73015/>
41. Terrasse, M., Gorin, M., Sisti, D. (2019). *Social media, E-health and Medical Ethics*, Hastings Center Report Volume 49, Issue 1, str. 24-33.

42. UNICEF Montenegro, 5G technology does not cause or spread coronavirus, <https://www.unicef.org/montenegro/en/stories/5g-technology-does-not-cause-or-spread-coronavirus>
43. U.S. Code, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>
44. Van Bavel, J., Baicker, K., Boggio, P. S., Capraro, V., Cichocka, A., Cikara, M., Crockett, M. J., Crum, A. J., Douglas, K. M., Druckman, J. N., Drury, N., Dube, O., Ellemers, N., Finkel, E. J., Fowler, J. H., Gelfand, M., Han, S., Haslam, S. A., Jetten, J., ... Willer, R. (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nature Human Behaviour*, 4, 460-471. <https://doi.org/10.1038/s41562-020-0884-z>
45. Vasu, N., Ang, B., Teo, T.A., Jayakumar, S., Faizal, M., Ahuja, J. (2018). *Fake news: National security in the post-truth era*. Policy report, https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2018/01/PR180313_Fake-News_WEB.pdf
46. Walter, N., Murphy, S.T. (2018). How to unring the bell: A meta-analytic approach to correction of misinformation. *Communication Monographs* 85: 423-441. <https://doi.org/10.1080/03637751.2018.1467564>
47. Zajednička komunikacija Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija - Borba protiv dezinformacija o bolesti Covid-19 – Prepoznavanje činjenica, Bruxelles, 10. 6. 2020. JOIN(2020) 8 final.
48. Zajednička komunikacija Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija - Akcijski plan za borbu protiv dezinformiranja, Bruxelles, 5. 12. 2018. JOIN(2018) 36 final.

Abstract

Marko Pilić, Maja Pilić

Infodemia in the Time of Covid 19: Criminal Law and Security Aspect

The SARS-CoV-2 pandemic in Europe and the world has led to a number of legal, economic, medical, security and other challenges. Given the speed with which (dis) information about SARS-CoV-2 is spreading, a new term has emerged – infodemia. Infodemia is a flood of information about the virus, and it is very difficult to distinguish the truth from falsehoods. In addition, the spread of misinformation can have multiple negative consequences, both for the health of the population, mental health in particular, and the awareness of citizens about the current global situation. At the same time, infodemia can be associated with hate speech, which ultimately leads to risky behavior. Namely, such false inscriptions consequently may lead citizens into the criminal zone by disrespecting the epidemiological measures prescribed by competent authorities, which can very easily lead to global illegal action in the form of criminal offense of spreading infectious diseases. To this end, the EU seeks to respond to such undesirable and dangerous phenomena, with concrete measures that can be implemented quickly through existing legal resources. In this paper, the authors are analyzing the problem of false news spreading from criminal law and security aspects, along with comparative solutions. Namely, Croatian criminal legislation does not criminalize the dissemination of false news as a criminal offense. In our legal system the dissemination of false news is prescribed as a misdemeanor in the Misdemeanors against Public Peace and Order Act, which originated in the former state. Following the above, the authors seek to provide answers to a number of legal and security issues. First of all, what are the legal consequences of spreading false news about SARS-CoV-2, how can rumour spreading sanctions be aggravated, where are freedom of the press restrictions, and how do false information affect national security?

Keywords: infodemia, spreading false news, hate speech, crime, national security, SARS-CoV-2